

Jedną z najbardziej zagadkowych zmian w historii człowieka zasiedlającego Europę u schyłku plejstocenu środkowego (400-130 tys. lat) jest wprowadzenie bardziej kontrolowanych metod wykonywania narzędzi około 300 tys. lat temu. Archeolodzy uznali, że zmiana ta zakończyła dolny- i zapoczątkowała środkowy paleolit na terytoriach zajmowanych przez ludzi używających do tej pory pięściaków (obszary położone na zachód od Renu), jak i obszarach, gdzie wykorzystywano inne narzędzia, np. odłupkowe lub otoczakowe (Europa środkowa). Granica pomiędzy obiema strefami geograficznymi nosi nazwę linii Moviusa od nazwiska amerykańskiego archeologa, który jako jeden z pierwszych dostrzegł to zróżnicowanie.

Dotychczasowe badania nad tym zagadnieniem koncentrowały się na obszarze na zachód od wspomnianej linii. Uważano, że propagatorem tej zmiany był wczesny neandertalczyk, i miała ona szybki i jednolity przebieg, a za dystrybucję innowacji były odpowiedzialne ugrupowania kultury aszelskiej. Koncepcja ta zawiera jednak pewne nieścisłości. Po pierwsze, w świetle współczesnych ustaleń genetycznych neandertalczyki wykrystalizowali się dużo wcześniej, więc zmiany tej nie można identyfikować z biologiczną ewolucją. Po wtóre, wobec braku dokładnych ustaleń chronologicznych z terenu Europy środkowej, sugestia o szybkim i jednolitym mechanizmie zmiany jest nieuzasadniona. Model ten nie wyjaśnia również, w jaki sposób innowacje dotarły do obszarów, na których wcześniej nie wystąpiły klasyczne zespoły aszelskie.

Podjęwając próbę rozwiązania tych problemów zaproponowaliśmy hipotezę, która naszym zdaniem koresponduje z obecnym i prognozowanym stanem badań. Mówi ona o tym, że rozwój zasiedlenia obszarów położonych poza linią Moviusa, miał złożony przebieg oraz manifestował się dużą zmiennością kulturową. U podstaw tego procesu w Europie środkowej leżał pulsacyjny charakter eksploatacji przez ludzi obszarów położonych w bliskim sąsiedztwie centrów gólcjalnych oraz propagacja nurtów kulturowych z kilku kierunków. Zgodnie z tym spojrzeniem, zarówno w dolnym- jak i środkowym paleolicie, obszar ten był zasiedlany przez różne ugrupowania, stąd obecnie nie możemy mówić o ewolucji jednej tradycji, lecz o układzie mozaikowym wielu przemysłów, które są efektem zewnętrznych oraz lokalnych rozwiązań technicznych.

Aby poznać przebieg i wiek tego zjawiska pragniemy ponownie przeanalizować serię śladów odkrytych w jaskiniach i na stanowiskach otwartych z terenu Polski, Czech i wschodniej części Niemiec używając jednolitych metod analitycznych dotyczących rekonstrukcji sposobów wykonywania półsurowca i narzędzi kamiennych a także wieku ich powstania. W tym ostatnim przypadku wykorzystamy zdobycze współczesnej fizyki w postaci unowocześnionej metody termoluminescencyjnej, za pomocą której datować można tak stare znaleziska. Istotnym będzie poznanie środowiska przyrodniczego, w którym bytowali ludzie, a także skomplikowanej historii geologicznej stanowiska po jego opuszczeniu przez ludzi.

Dzięki realizacji tego projektu powinniśmy rozstrzygnąć kilku kluczowych kwestii dotyczących przejścia z dolnego do środkowego paleolitu. Po pierwsze, dowiemy się kiedy nastąpiła zmiana dotycząca pojawienia się udoskonalonego systemu technologicznego w Europie środkowej oraz czy proces ten miał radykalny charakter, czy też był rozciągnięty w czasie. Sądzymy, że uda nam się wykazać, czy zmiana ta została wprowadzona w tym samym czasie i warunkach przyrodniczo-klimatycznych, co po zachodniej stronie linii Moviusa. Poznamy, jakimi metodami posługiwali się neandertalczyki w całym tym okresie: powinniśmy się dowiedzieć, czy rozwiązania wprowadzone w dolnym paleolicie (400-300 tys. lat) oraz we wczesnej fazie środkowego paleolitu (300-130 tys. lat) były zbieżne, czy całkowicie się różniły. Ważnym będzie odpowiedź na pytanie, czy wspomniana zmiana pociągnęła za sobą także modyfikacje sposobu zasiedlenia i eksploatacji środowiska. Informacje te powinny ostatecznie przynieść odpowiedź na pytanie, czy wprowadzenie wspomnianej innowacji technicznej było powiązane z regionalnym źródłem, czy za tym kryje się za tym migracja społeczności, np. z kierunku zachodniego.